

Vergaderjaar 2023–2024

30 512

Gezinsbeleid

Nr. 19

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 28 mei 2024

De vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over de ontvangen brief van 23 januari 2024 inzake Onderzoek gezinsbeleid omliggende landen (Kamerstuk 30 512, nr. 18).

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft deze vragen beantwoord bij brief van 28 mei 2024. Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De fungerend voorzitter van de commissie,
De Jong

Adjunct-griffier van de commissie,
Van den Broek

Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-PvdA-fractie

De leden van de GroenLinks-PvdA-fractie hebben met interesse kennisgenomen van het onderzoek. De leden van de GroenLinks-PvdA-fractie waarderen dat het onderzoek kijkt naar gezinnen in een brede zin van het woord, waarbij er aandacht is voor diversiteit van gezinnen en gezinsvormen.

Vraag 1

De leden van de GroenLinks-PvdA-fractie begrijpen uit het rapport dat kinderopvang steeds meer wordt gezien als een instrument voor welzijn van het kind en als iets dat cruciaal is voor de ontwikkeling van kinderen en het bevorderen van gelijke kansen. Ook lezen deze leden dat het doel dan niet zozeer is om zorg te bieden aan peuters en baby's terwijl hun ouders werken, maar om zo vroeg en zo goed mogelijk educatie te bieden aan jonge kinderen via hoogwaardige opvang en onderwijs. Deze leden vragen of de Minister de opvatting deelt dat kinderopvang van belang is voor de ontwikkeling van kinderen. Ook vragen zij de Minister welke aanknopingspunten zij ziet om dit beleidsdoel centraler te zetten in het stelsel. Voorts vragen deze leden hoe het Nederlandse stelsel in dit verband kan leren van stelsels in andere landen.

Antwoord 1

Het Nederlandse kinderopvangbeleid kent twee evenwaardige hoofdoelen: het stimuleren van de arbeidsparticipatie en een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het kind. Het eerstgenoemde beleidsdoel is in de wet- en regelgeving verankerd in de vorm van de arbeidseis voor kinderopvangtoeslag. In Nederland is kinderopvang daarmee vooral vraag-gestuurd ingericht.

Om de ontwikkeling van kinderen in de kinderopvang te stimuleren, zet ik in op kwalitatief goede, toegankelijke en betaalbare kinderopvang.¹ De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang is al jaren goed, ook vergeleken met andere landen. Naast de kinderopvangtoeslag dragen andere middelen bij aan toegankelijkheid en betaalbaarheid van kinderopvang. Voorschoolse educatie en de middelen die het Rijk beschikbaar stelt aan gemeenten voor peuteropvang zijn hier voorbeelden van. Deze instrumenten in het Nederlandse kinderopvangstelsel zorgen ervoor dat 89% van de peuters in Nederland naar een voorschoolse voorziening gaan.²

Het is goed om te leren van de sterke punten van kinderopvangstelsels in andere landen, waarbij het functioneren van een kinderopvangstelsel niet los van de context van een land kan worden gezien. Keuzes in het stelsel hangen onder meer samen met politieke doelstellingen voor kinderopvangbeleid (zoals arbeidsparticipatie of de ontwikkeling van het kind), de keuze voor publieke of private kinderopvang (of een mengvorm) en ook met de werking van verlofregelingen.

Vraag 2

De leden van de GroenLinks-PvdA-fractie vragen hoe investeringen in uitgaven renderen, in zowel eng gedefinieerde baten (zoals hogere belastingopbrengsten later) als in breed gedefinieerde baten (zoals in

¹ Zie de periodieke rapportage kinderopvangbeleid 201–2022, De effecten van kinderopvangbeleid op de ontwikkeling van kinderen, augustus 2023.

² Buitenhek, E. (2022). *Monitor bereik van voorschoolse voorzieningen in NL 2021*. Bureau Buitenhek. <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-a074337e6078d6d71698642fc00cabbf09db12c/pdf>

hogere welzijnsscores). Deze leden vragen hoeveel Nederland uitgeeft aan kinderen, ten opzichte van andere landen.

Antwoord 2

Het kabinet vindt het belangrijk om te investeren in kinderen. Het palet aan investeringen gericht op kinderen is groot. Denk bijvoorbeeld aan kindregelingen (kindgebonden budget en kinderbijslag), kinderopvang en onderwijs. (Internationale) onderzoeken wijzen uit dat vroegtijdige investeringen in onderwijs op langere termijn bijdragen aan hogere arbeidsparticipatie op latere leeftijd, en daarmee naar verwachting hogere belastingopbrengsten. Onderzoek laat tevens een positief effect van kinderopvang op de kansengelijkheid van kinderen met een sociaaleconomische achterstand zien. De brede baten van de investeringen in kinderen gericht op toekomstige uitkomstmaten als een hogere arbeidsparticipatie (en daarmee een hoger verdienvermogen) en welzijnsscores in Nederland, zijn voornamelijk niet direct onderzocht en doen zich vaak pas over meerdere jaren voor. Zoals hierboven geschreven is dit in andere landen wel onderzocht. In het integrale onderzoek naar de situatie van gezinnen in Nederland dat ik laat uitvoeren, is ook aandacht voor het gebruik van voorzieningen (zoals kinderopvang, onderwijs, sport) gericht op de brede ontwikkeling van kinderen en jongeren. Een belangrijke rechtsgrond van de kindregelingen is het streven om gelijke kansen en ontplooiingsmogelijkheden van alle kinderen te borgen. Begin dit jaar is een ambtelijke verkenning uitgevoerd naar de mogelijke invullingen voor de toekomst van de kindregelingen.³ In het kader van deze verkenning is ook een onderzoek uitgevoerd naar de perspectieven van ouders op kindregelingen. Deze is onlangs aan de Kamer aangeboden.⁴ Voor wat betreft een mogelijke toekomstige regeling geven ouders in dit onderzoek aan dat een toekomstig stelsel simpel en voorspelbaar moet zijn.

Onderzoek van de OECD naar publieke voorzieningen voor gezinnen en kinderen laat zien dat publieke uitgaven aan regelingen voor gezinnen⁵ in 2019 in OECD-landen gemiddeld 2,29% van het bruto binnenlands product (bbp) bedroeg. In Nederland lag dit in 2019 lager met 1,86% van het bbp. In deze cijfers zijn uitgaven aan andere sociale beleidsterreinen die gezinnen ondersteunen (zoals gezondheid en wonen) niet meegenomen. De OECD geeft helaas geen data na 2019. Ondertussen zijn in Nederland door dit kabinet de kinderopvangtoeslag, kinderbijslag en kindgebonden budget allen verhoogd.

Dit onderzoek van de OECD laat ook zien dat in Nederland 3,5% van het bbp in 2019 aan publieke uitgaven aan primair en secundair onderwijs is besteed. Dit lag iets hoger dan het gemiddelde van 3,4% van het bbp in OECD-landen.⁶

Het kabinet heeft binnen de Aanpak geldzorgen, armoede en schulden speciale aandacht voor armoede onder kinderen. Kinderen die opgroeien in armoede krijgen niet alleen te maken met financiële tekorten, maar staan op tal van momenten in het leven op achterstand. Dat werkt soms hun leven lang door.

³ TK 36 410-XV, nr. 65

⁴ TK 36 410-XV, nr. 68

⁵ Hierbij gaat het om kindgerelateerde *cash transfers* aan families met kinderen, publieke uitgaven aan diensten voor families met kinderen (bijv. directe financiering kinderopvang) en financiële ondersteuning voor families via het belastingstelsel. https://www.oecd.org/els/soc/PF1_1_Public_spending_on_family_benefits.pdf

⁶ https://www.oecd.org/els/soc/PF1_2_Public_expenditure_education.pdf

Kinderen moeten kunnen meedoen met leeftijdsgenootjes, ongeacht de financiële situatie van het gezin. Daarom verstrekt het Ministerie van SZW structureel subsidie aan de partners van Sam& (samenwerkingsverband van Leergeld Nederland, Jeugdfonds Sport & Cultuur, Nationaal Fonds Kinderhulp en Stichting Jarige Job). Het kabinet investeert ook in gezonde schoolmaaltijden, zodat kinderen mee kunnen doen op school. Onderzoek wijst uit dat een gezonde maaltijd positief bijdraagt aan het welzijn van kinderen en hun leervermogen op school. Ook het aanleren van financiële vaardigheden, kennis en competenties draagt bij aan het voorkomen van geldzorgen onder kinderen en jongeren.

Vraag 3

De leden van de GroenLinks-PvdA fractie vragen welke quick-wins c.q. welk laaghangend fruit de Minister ziet in de aanbevelingen van het rapport.

Antwoord 3

Het rapport geeft een inventarisatie van gezinsbeleid in ons omringende landen, inclusief de beleidsinstrumenten die daar worden ingezet en hun effectiviteit. Het beschrijft als zodanig het beleid in deze landen in samenhang. Best practices uit die landen moeten dan ook altijd gezien worden in hun specifieke beleidscontext. Er zijn dus niet zozeer quick-wins te halen uit het onderzoek, maar wel bredere aandachtspunten. Dit kabinet heeft maatregelen genomen om ook in Nederland gezinnen beter te ondersteunen. In het onderzoek zitten dan ook een aantal aangrijpingspunten waar het kabinet verder naar kijkt en waar een volgend kabinet vervolgstappen in zou kunnen zetten.

- Het rapport stelt dat sommige landen actief beleid voeren ter verhoging van de participatie van mannen in de zorg voor kinderen en naasten. Ik zie dit ook als een belangrijk element ter ondersteuning van het gezin. Dit kabinet zet hier dan ook langs verschillende lijnen op in. Zo is het uitkeringspercentage van het betaald ouderschapsverlof verhoogd bij inwerkingtreding in 2022. Ook is op 5 april 2024 een voortgangsbrief stand van zaken herziening financieringsstelsel kinderopvang (Kamerstuk 31 322, nr. 512) met uw Kamer gedeeld. De brief bevat een ambtelijke verkenning naar bouwblokken voor een direct gefinancierd en inkomensonafhankelijk kinderopvangstelsel. Een volgend kabinet kan van deze inzichten gebruikmaken in de besluitvorming over herziening van het financieringsstelsel. Daarnaast loopt momenteel het burgerparticipatietraject SamenSprak, een onderzoek naar gelijkwaardige kansen voor vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt (zie hiervoor ook het antwoord op vraag 15).
- Het rapport stelt dat het van nut kan zijn om werkgevers te betrekken bij de vormgeving en uitvoering van gezinsbeleid, aangezien zij een grote invloed hebben op de combinatie werk en zorg van hun werknemers. Ik deel deze observatie en verwelkom de motie Inge van Dijk⁷ die recent is aangenomen door uw Kamer om te onderzoeken hoe dit faciliterende personeelsbeleid in Nederland vormgegeven kan worden door bijvoorbeeld gezinsvriendelijke werkplekken of flexibele werkschema's, conform het Duitse voorbeeld uit het rapport. In het groeifondsprogramma *Meer uren werkt!* werk mijn ministerie samen met de Universiteit van Utrecht de komende periode ook een interventie uit die gericht is op het doorbreken van traditionele gendernormen bij werkgevers. Ik informeer uw Kamer voor het zomerreces over dit voornemen.
- Het rapport ziet uit voorbeelden in andere landen dat gezinsbeleid het beste vorm kan worden gegeven «voor» maar vooral ook «met» diverse gezinnen. Ik heb deze aanbeveling meteen ter hand genomen

⁷ TK 29 544, nr. 1237

door gezinnen nadrukkelijk te betrekken bij de opzet van het bredere onderzoek naar de situatie van gezinnen in Nederland.

- Het rapport wijst tot slot op het belang van aandacht in het beleid voor het bestaan van intergenerationele of levenslange zorgrelaties binnen gezinnen, bijvoorbeeld de mantelzorg voor ouder wordende ouders. Het kabinet onderschrijft dit en heeft hier verschillende acties op lopen. Zo hebben de Staatssecretaris van VWS, de Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst, de Minister van OCW en ik de SER om advies gevraagd over de combinatie van werk en mantelzorg. Daarnaast werk ik aan de vereenvoudiging en toegankelijkheid van het verlofstelsel, waaronder de zorgverlofregelingen (zie hiervoor ook het antwoord op vraag 11).

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

Vraag 4

De leden van de VVD-fractie lezen dat de Minister op dit moment werkt aan de opzet van een onderzoek ter voorbereiding van een nieuwe nota gezinsbeleid voor het nieuwe kabinet. Deze leden horen graag op welke zaken dit onderzoek zich gaat richten. Zij willen de Minister graag vragen om dit onderzoek te focussen op de lasten en marginale druk van gezinnen, specifiek die van tweeverdieners.

Antwoord 4

Het integrale onderzoek naar de situatie van gezinnen in Nederland richt zich op alle aspecten die gezinnen aangaan, zoals inkomen, arbeid en zorg, gezins- en relatievorming, welzijn en ouderschap. Maar ook tijdsbesteding, kansengelijkheid en sociale normen. Dit in lijn met de ingediende moties Palland/Ceder⁸ en Stoffer c.s.⁹ die nadrukkelijk hebben gevraagd om in dit onderzoek breder te kijken dan alleen de arbeidsmarkt. De lasten en marginale druk van gezinnen zijn hiermee dus onderdeel van het onderzoek. De resultaten worden in december verwacht.

Overigens is er al veel informatie beschikbaar over de marginale druk en de mogelijkheden om de marginale druk te verlagen. Het kabinet heeft in de Kamerbrief over arbeidsmarktkrapte van 3 februari 2023 (Kamerstuk 29 544, nr. 1174) een uitgebreid onderzoek dat we zelf hebben uitgevoerd naar de extremen in de marginale druk met uw Kamer gedeeld. Omdat het kabinet het belangrijk vindt dat werken voldoende loont en er dus geen extremen zijn in de marginale druk, is in het onderzoek uitgebreid gekeken naar maatregelen om de extremen in de marginale druk te verlagen. Het onderzoek laat zien dat dit niet eenvoudig is. Er is altijd sprake van een afruil tussen de mate van inkomensondersteuning en gerichtheid, de gemiddelde druk, de hoogte van de marginale druk en de gezondheid van de overheidsfinanciën.

Het kabinet heeft belangrijke stappen gezet om werken lonender te maken zoals een verhoging van het minimumloon en overgang op een minimum uurloon. Verder is de kinderopvangtoeslag verhoogd en liggen er bouwstenen voor een nieuw kinderopvangstelsel klaar. Om de marginale druk fors te verlagen, zijn verdere fundamentele aanpassingen nodig aan het stelsel van belastingen en toeslagen.

Ook hiervoor liggen bouwstenen klaar, zoals het Eindrapport Toekomst Toeslagenstelsel¹⁰ met een verkenning naar alternatieven voor het toeslagenstelsel, en Bouwstenen voor een beter belastingstelsel¹¹.

⁸ TK 35 925, XV nr. 59

⁹ TK 36 200, XV nr. 65

¹⁰ TK 31 066, nr. 1340

¹¹ TK 32 140, nr. 180

Vraag 5

De leden van de VVD-fractie constateren dat veel mensen zich bevinden in de spits van hun leven op het moment dat zij kinderen krijgen, zowel qua tijdsbesteding maar ook als het gaat om lastendruk. Een goed voorbeeld daarvan zijn de lasten voor een koopwoning, een hypotheek moet in Nederland in dertig jaar tijd afgelost worden. Dat betekent dat gezinnen juist in de tijd dat zij opgroeiende kinderen hebben, een periode met extra kosten, een relatief hogere woonlast hebben terwijl zij juist een relatief lage woonlast hebben wanneer de kinderen uit huis zijn. Dit voorbeeld illustreert dat in het tweeverdieners- en tweeverzorgersmodel, waarbij beide ouders vaak minder dan fulltime werken en dus minder inkomen vergaren in de spits van hun leven, het verhogen van de arbeidsparticipatie van de tweede verdiener van groot belang is. De leden van de VVD-fractie zien graag aanvullend onderzoek met daarin een integrale verkenning van de lastendruk van tweeverdienersgezinnen zoals woon- en hypotheeklasten, pensioenpremies, loonheffing, kosten voor onderwijs en kinderopvang en andere gezinslasten. Ook moet er gekeken worden naar creatieve innovatieve oplossingen hoe deze lasten voor gezinnen verlaagd kunnen worden, ook buiten het domein van sociale zaken en werkgelegenheid. Is de Minister hiertoe bereid?

Antwoord 5

Om een beter beeld te krijgen van alle aspecten die gezinnen raken, laat ik een integraal onderzoek naar de situatie van gezinnen in Nederland uitvoeren. In het onderzoek wordt onder meer gekeken naar de inkomenspositie van verschillende typen gezinnen, en of dat toereikend is. Tevens wordt in het onderzoek gekeken naar de arbeidsparticipatie van ouders. Het onderzoek beperkt zich niet tot het domein van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, maar kijkt breder. Ik verwacht dat het door de leden van de VVD-fractie geconstateerde punt hiermee voldoende wordt meegenomen.

Vraag 6

De leden van de VVD-fractie vragen of de Minister een overzicht kan geven van de arbeidsparticipatie van de minstverdienende partner in gezinnen in de landen die in het onderzoek vergeleken zijn. Hoe doet Nederland het in verhouding met deze landen zowel qua percentage van de minstverdienende partners dat werkt en het aantal uren dat zij werken? Welke verklaringen worden hiervoor gegeven? Welke instrumenten worden in deze landen gebruikt om de arbeidsdeelname van de minstverdienende partner verder te stimuleren? Zouden deze instrumenten ook in Nederland succesvol kunnen zijn?

Antwoord 6

Data over de arbeidsparticipatie van de minstverdienende partner in gezinnen in de landen die in het onderzoek zijn vergeleken is niet voorhanden. Er is wel data beschikbaar over de arbeidsparticipatie en arbeidsduur van mannen en vrouwen in deze landen. In de tabel hieronder vindt u een overzicht.

Tabel 1¹: Arbeidsparticipatie (arbeidsdeelname en uren) van mannen en vrouwen in België, Litouwen, Zweden, Noorwegen, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Finland

Land	Arbeidsparticipatie (arbeidsdeelname) mannen	Arbeidsparticipatie (arbeidsdeelname) vrouwen	Arbeidsparticipatie (% in deeltijd) mannen	Arbeidsparticipatie (% in deeltijd) vrouwen	Arbeidsduur (mannen) ²	Arbeidsduur (vrouwen)
België	74,5%	66,8%	9,7%	39%	39,6	33,5
Litouwen	78,1%	76,6%	4,2%	7,5%	39,6	38,6
Zweden	83,3%	78%	10,9%	28%	39,9	36,7
Noorwegen	71,6%	60,3%	13,6%	27,9%	36,6	32

Land	Arbeidsparticipatie (arbeidsdeelname) mannen	Arbeidsparticipatie (arbeidsdeelname) vrouwen	Arbeidsparticipatie (% in deeltijd) mannen	Arbeidsparticipatie (% in deeltijd) vrouwen	Arbeidsduur (mannen) ²	Arbeidsduur (vrouwen)
Duitsland	83,2%	75,9%	10,2%	47,7%	38,9	31,1
Het Verenigd Koninkrijk	67%	58,6%	11,3%	33%	40,4	33,2
Finland	77,8%	75,8%	9,8%	21,1%	38	33,8
Nederland	85,7%	77,5%	17,8%	61,9%	35,9	26,7

¹ Voor de landen België, Litouwen, Zweden, Duitsland, Finland en Nederland is data gebruikt van Eurostat afkomstig uit de Emancipatiemonitor (jaar 2021). Hierin is gekeken naar % 20–64 jarigen. Voor Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk is er gebruik gemaakt van OECD data. De definitie van deeltijd is hier minder dan 30 uur per week werken. Een ander verschil is dat de OECD data kijkt naar de totale beroepsbevolking.

² OECD – Average usual weekly hours worked on the main job (2021) – leeftijd 15–65 jaar

Uit deze tabel blijkt dat de arbeidsparticipatie in Nederland hoog is, zowel voor mannen als voor vrouwen. Aan de andere kant blijkt uit de tabel dat mannen en vrouwen in Nederland relatief vaak in deeltijd werken. Ook in Duitsland wordt door veel vrouwen in deeltijd gewerkt. In het onderzoek wordt ingegaan op verschillende maatregelen die hebben bijgedragen aan de arbeidsparticipatie van beide ouders. Voorbeelden zijn de toegankelijke kinderopvang in Zweden en de verlofregelingen in Finland. Deze maatregelen zijn niet primair ingezet om de arbeidsparticipatie stimuleren, maar zijn ook gericht op de ontwikkeling van kinderen en het gelijker verdelen van zorgtaken. Het is niet eenvoudig te bepalen of deze maatregelen op zichzelf ook effectief zijn in Nederland. De maatregelen moeten namelijk niet in isolatie gezien worden, maar vanuit het gehele stelsel aan regelingen en de Nederlandse omstandigheden.

Vraag 7

De leden van de VVD-fractie constateren dat in dit verband vaak gesproken wordt van een «deeltijdcultuur» die in Nederland zou heersen – met name ten aanzien van de minstverdienende partner. Blijkt uit de vergelijking die met andere landen gemaakt is dat de hoge deeltijdfactor in Nederland een cultureel aspect kent, of spelen hier andere factoren? Zo ja, welke zijn dit?

Antwoord 7

Het klopt dat in vergelijking met andere landen in Nederland veel in deeltijd wordt gewerkt. In 2022 werkten bijna 43% van de werkenden in deeltijd tegenover een EU-gemiddelde van 18.6%¹². Tabel 1 laat zien dat zowel mannen als vrouwen in Nederland het vaakst in deeltijd werken. Het is echter niet zo dat alleen in Nederland veel in deeltijd wordt gewerkt. Ook in Duitsland werkt bijna de helft van de vrouwen in deeltijd. Mannen werken in Nederland in vergelijking met andere landen uit tabel 1 ook het vaakst in deeltijd.

In het verleden heeft de ruimte voor deeltijdwerken ervoor gezorgd dat veel vrouwen in Nederland de arbeidsmarkt betraden. De Nederlandse samenleving en instituties waren destijds gericht op deeltijdwerk voor met name vrouwen. Hierbij speelden verschillende factoren een rol die vandaag de dag ook nog invloed hebben. Voorbeelden zijn sociale normen over hoe partners arbeid en zorg verdelen, de manier waarop het werk georganiseerd wordt, de rol van werkgevers, het (gebrek aan) gebruik van kinderopvang en de aansluiting schooltijden met werktijden. De optelsom van al deze factoren heeft geresulteerd in een cultuur waarin deeltijdwerken voor vrouwen nog steeds de norm is. Om over deze sociale normen meer te weten te komen, loopt momenteel het burgerparticipatietraject SamenSprak, een onderzoek naar gelijkwaardige kansen

¹² Eurostat (2022)

voor vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt. De resultaten van de eerste fase van het onderzoek zijn recent naar Uw Kamer gestuurd. Naast sociale normen, is de waardering van vrije tijd ook een factor bij de keuze voor het wel of niet werken in deeltijd. In het IBO deeltijd (2020) wordt ingegaan op het ontstaan van de Nederlandse deeltijdcultuur.¹³ De bijbehorende kabinetsreactie op het IBO deeltijd is verschenen in 2021.

De afgelopen decennia zijn verschillende maatregelen genomen om meer uren werken mogelijk te maken, met name gericht op de minstverdienende partner. Denk bijvoorbeeld aan de investeringen in de kinderopvangtoeslag, verlofregelingen en fiscale regelingen. Ook wordt er gestimuleerd dat meer vrouwen in topposities terechtkomen, door onder andere de Topvrouwenwet en ondersteuning door SER Topvrouwen, waardoor bedrijven werk maken van meer vrouwen in de (sub)top. Ook dit kabinet heeft hier stappen gezet. Mede door dit beleid zijn vrouwen de afgelopen decennia aanzienlijk meer gaan werken. Ook zijn vrouwen meer uren gaan werken. Tegelijk blijkt dat patronen uit het verleden nog steeds doorwerken in het heden.

Vraag 8

De leden van de VVD-fractie menen dat het vele deeltijdwerken (met name door minstverdienende partners) in Nederland ook veel negatieve kanten kent. Naast het verergeren van de krapte op de arbeidsmarkt heeft dit ook negatieve gevolgen voor de arbeidsparticipatie, mogelijkheden tot professionele ontwikkeling en financiële zelfstandigheid van – in overwegende mate – vrouwen. De keuze om voltijd of deeltijd te gaan werken is uiteraard een individuele keuze, waarin beide keuzes volstrekt legitiem zijn. Tegelijkertijd signaleren deze leden dat aan deze keuze ook vaak feiten en omstandigheden ten grondslag liggen waar degene die deze keuze maakt geen invloed op heeft, zoals beschikbaarheid van kinderopvang, eventuele fiscale gevolgen voor het gezin bij meer uren werken en de mate waarin hier voldoende netto aan overgehouden wordt. Deelt de Minister deze analyse? Zo ja, is zij bereid om nader onderzoek te doen naar de oorzaken van het vele deeltijdwerken in Nederland, ook in internationaal vergelijkend perspectief? En is de Minister bereid in navolging hierop concrete aanpassingen of oplossingsrichtingen voor een volgend kabinet voor te stellen?

Antwoord 8

Het kabinet deelt de analyse dat er verschillende drempels zijn die mensen, met name vrouwen, ervaren als zij meer uren willen werken. In het IBO deeltijd¹⁴ wordt gesproken over de zogeheten «deeltijdklem», een zichzelf in stand houdend systeem, waarbij instituties en sociale normen elkaar wederzijds beïnvloeden. Hierbij speelt ook mee dat mensen keuzes maken over hun arbeidsduur wanneer er grote veranderingen plaatsvinden in het leven van mensen zoals de komst van een kind. Op dat moment wordt er vaak geen rekening gehouden met de gevolgen voor de lange termijn zoals de effecten op carrièrekansen of pensioenbouw. Als we deze deeltijdcultuur willen veranderen, vergt dit om een brede aanpak, langs verschillende beleidsterreinen. In het IBO wordt ook aandacht besteed aan een internationale vergelijking van de arbeidsduur. Hieruit blijkt dat Nederland een hoge arbeidsparticipatie heeft en dat er nergens anders in de wereld zoveel in deeltijd wordt gewerkt, zowel door mannen als vrouwen. Ook wordt er gekeken hoe Nederlandse beleidsmaatregelen

¹³ IBO Deeltijdwerk; De(el)tijd zal het leren, bijlage bij Kamerstuk 29 544, nr. 1006

¹⁴ IBO Deeltijdwerk; De(el)tijd zal het leren

zich verhouden tot die van andere landen. De kinderopvangkosten voor tweeverdieners¹⁵ waren in 2019 duurder dan in vergelijkbare landen.

Het kabinet heeft momenteel in het kader van het Nationaal Groeifonds het programma *Meer uren werkt!* lopen dat zich richt op het vergroten van de deeltijdfactor van in deeltijdwerkende Nederlanders. Het programma kent een integrale aanpak en richt zich op het wegnemen van zichtbare en onzichtbare drempels om meer uren te werken, zowel bij arbeidsorganisaties als mensen zelf. In pilotsectoren zorg, kinderopvang en basisonderwijs worden interventies ontwikkeld en getest, waarna deze worden opgeschaald naar de gehele arbeidsmarkt. Dit kabinet werkt ook samen met stichting Het Potentieel Pakken. Deze stichting ontwikkelt door middel van pilots in de zorg, onderwijs en kinderopvang goede praktijken om contractuitbreidingen mogelijk te maken voor zowel werkgevers als werkenden. Daarnaast loopt momenteel het burgerparticipatietraject SamenSprak, een onderzoek naar gelijkwaardige kansen voor vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt.

De alliantie «Financieel Sterk door Werk»¹⁶ zet zich daarnaast met steun van het kabinet in voor de duurzame financiële onafhankelijkheid van praktisch opgeleide vrouwen in de sectoren zorg, schoonmaak en kinderopvang, door belemmeringen weg te nemen om meer te kunnen werken, en zo financieel onafhankelijk te worden. In deze sectoren kan er sprake zijn van een norm van kleine deeltijdbanen, onregelmatige diensten, hoge eisen en ongunstige arbeidsomstandigheden gekenmerkt door flexibele contracten, lage lonen en weinig autonomie.

Tot slot is er vanuit het kabinet aandacht voor belemmeringen die statushouders ervaren om aan het werk te gaan, waarbij vrouwelijke statushouders de meeste belemmeringen lijken te ervaren. De participatiegraad van statushouders blijft stevig achter bij de rest van de beroepsbevolking. Van de mensen die in 2014 statushouder werden, is na 5 jaar slechts bijna 50% aan het werk. Als statushouders werken dan is dat vaak met een flexibel contract.¹⁷ Als het gaat om vrouwelijke statushouders geven gemeenten aan dat zij over het algemeen minder participeren dan mannen.¹⁸ Dit kan te maken hebben met eerdere werkervaring van de man en zorg voor kinderen door de vrouw.

Zoals ik schreef in mijn brieven van 25 maart 2024¹⁹ en 13 juli 2023²⁰ zet het kabinet extra in op de participatie van deze doelgroep. Zo is er extra geld beschikbaar gesteld voor vroege participatie van asielzoekers en statushouders, worden er startbanen voor statushouders gecreëerd en zijn verschillende pilots gestart om de participatie van vrouwen met een migratieachtergrond te verhogen. Ook zet ik mij in om praktische belemmeringen voor vrouwelijke statushouders weg te nemen, bijvoorbeeld door het toegankelijk maken van de kinderopvang voor deze doelgroep. Om de participatie van deze doelgroep te blijven monitoren zullen er streefcijfers worden vastgesteld. Dit gebeurt naar aanleiding van de CBS-publicatie van de Statistiek Wet inburgering die naar verwachting in september gepubliceerd wordt.

¹⁵ OESO (2019) – Part time and partly equal. De vergelijking is gemaakt op basis van een voorbeeldhuishouden.

¹⁶ Deze alliantie bestaat uit WOMEN Inc, Stichting Het Potentieel Pakken en Bureau Clara Wichmann

¹⁷ Asiel en integratie 2023. Centraal Bureau voor de Statistiek. Te raadplegen via: <https://longreads.cbs.nl/asielenintegratie-2023/>

¹⁸ KIS (2023). KIS-monitor. Te raadplegen via [Monitor-Arbeidstoeleiding-2023.pdf \(kis.nl\)](#)

¹⁹ TK 32 824, nr. 412.

²⁰ TK 32 824, nr. 390.

Het kabinet heeft de afgelopen periode ook nog een aantal stappen genomen om drempels weg te nemen voor mensen die meer uren willen werken. Voorbeelden zijn de investeringen in de verlofregelingen, de voorbereidingen op het inkomensonafhankelijk maken van de kinderopvang en de verhoging van de kinderopvangtoeslag. Inzichten uit het IBO deeltijd zijn nog steeds relevant. Onder andere het burgerparticipatietraject SamenSprak en het onderzoek naar gezinnen, zullen hier nieuwe inzichten aan toevoegen. Ook gegeven de verschillende stappen die dit kabinet al heeft genomen om belemmeringen weg te nemen, acht het kabinet aanvullend onderzoek op dit moment niet opportuun. Het is aan een volgend kabinet hier verder mee aan de slag te gaan.

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

Vraag 9

De leden van de D66-fractie hebben met interesse kennisgenomen van het uitgevoerde onderzoek. Deze leden vragen de Minister om te bevestigen dat waar er wordt gesproken over gezinnen, daarmee alle verschillende gezinnen worden bedoeld. In het verlengde daarvan vragen zij of de Minister kan bevestigen dat het gezinsbeleid dan ook gericht zou moeten zijn alle gezinsvorming, zoals samengestelde gezinnen, regenbooggezinnen en eenoudergezinnen. Op welke wijze zou de observatie dat «het gezin niet bestaat» terug moeten komen in het te vormen gezinsbeleid?

Antwoord 9

Beleid voor gezinnen gaat over alle typen gezinnen en hun uitdagingen, dus ook samengestelde gezinnen, regenbooggezinnen en eenoudergezinnen. In het nog uit te voeren integrale onderzoek naar de situatie van gezinnen in Nederland wordt dan ook gekeken naar alle typen gezinnen en de knelpunten waar zij tegenaanlopen. Ik ben het ermee eens dat er verschillende typen gezinnen zijn, en dat we daar oog voor moeten hebben. Ik ben het er echter niet mee eens dat «het gezin niet bestaat». Het gezin bestaat en is een fundamenteel onderdeel van onze samenleving, in al haar verschijningsvormen.

Vraag 10

De leden van de D66-fractie lezen dat in de onderzochte landen het tweeverdienersmodel het eenverdienersmodel heeft vervangen. Hoe zou de Minister de kern van het Nederlandse model typeren, vragen deze leden. En in hoeverre sluit dat beleid aan bij de demografische realiteit en de prognoses voor de komende decennia?

Antwoord 10

In Nederland werken de meeste paren volgens het zogenaamde anderhalfverdienersmodel, waarbij de ene partner voltijds en de andere in deeltijd werkt. De afgelopen tien jaar heeft de in deeltijd werkende partner steeds vaker een grote deeltijdbaan van minimaal 20 uur per week. In 2023 was dit 48% tegenover 43% in 2021. Ook hebben vrouwen vaker een voltijdsbaan. In 2013 lag dit percentage op 28% en in 2023 op 31%²¹. Recente CBS-cijfers laten zien dat in steeds minder gezinnen alleen de vader werkt²² en dat mannen relatief ook steeds vaker in deeltijd werken. Dit kan een meer gelijkmatige verdeling tussen arbeid en zorg binnen het gezin betekenen, dit valt echter niet met zekerheid op te maken uit de cijfers van het CBS.

Het kabinet wil het voor mensen, die dat willen en kunnen, mogelijk maken om meer uren te werken. Het kabinet heeft hier ook stappen gezet

²¹ CBS (2024) – Meer vrouwen en mannen in grote deeltijdbaan

²² CBS (2024) – In steeds minder gezinnen werkt alleen de vader

met o.a. de uitbreiding van het de verlofregelingen en de voorbereidingen op het inkomensonafhankelijk maken van de kinderopvang (zie ook vraag 3). Het stimuleren van meer uren werken is van belang voor het stimuleren van economische zelfstandigheid, pensioenopbouw en de carrièrekansen van met name vrouwen. Ook is meer uren werken wenselijk vanuit het oogpunt van de arbeidsmarktkrapte. Zoals de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 opmerkt, neemt het aantal werkenden tot 2040 naar verwachting niet of nauwelijks toe.²³ Terwijl we als land voor grote opgaven staan. In de zorg zal de vraag naar personeel naar verwachting aanzienlijk stijgen door de vergrijzing. Meer uren werken kan helpen om met hetzelfde aantal werkenden meer werk verzet te krijgen. Tegelijkertijd is het aantal uren dat iemand wil werken een individuele keuze die afhangt van persoonlijke voorkeuren en omstandigheden.

Het verlenen van zorg voor kinderen en naasten en het doen van vrijwilligerswerk, zijn van maatschappelijke waarde. Een randvoorwaarde om meer te werken is voor veel mensen dat zij arbeid en zorg op een goede wijze kunnen combineren. Daar hoort bij dat vrouwen kunnen rekenen op gelijke kansen op de arbeidsmarkt. Helaas is daarvan nog geen sprake. Uit onderzoek van het College voor de Rechten van de Mens blijkt bijvoorbeeld dat 43% van de vrouwen die actief zijn op de arbeidsmarkt en tussen 2016 en 2019 een kind kregen, een of meerdere situaties hebben meegemaakt die duiden op zwangerschapsdiscriminatie. Hier ligt een taak voor werknemers, werkgevers en overheid. Het wetsvoorstel toezicht gelijke kansen bij werving en selectie was mede gericht op het aanpakken van zwangerschapsdiscriminatie bij werving en selectie, maar is onlangs verworpen door de Eerste Kamer. De overheid werkt nu met communicatiecampagnes verder aan het bevorderen van de bewustwording van zwangerschapsdiscriminatie bij de doelgroep vrouwen en werkgevers en aan de kennis over hun rechten en plichten tijdens en na een zwangerschap.²⁴

Vraag 11

De leden van de D66-fractie lezen ook dat er een bepaalde ambivalentie bestaat in het bestaande gezinsbeleid, waarbij enerzijds arbeidsparticipatie wordt bevorderd en anderzijds beleid is gericht op het opnemen van verlof door moeders. Deze leden vragen in hoeverre deze beleidsdoelen daadwerkelijk met elkaar in strijd zijn.

Juist het bevorderen van het verdelen van verlof tussen beide ouders kan zorgen voor een blijvende arbeidsparticipatie van beide ouders. Is de Minister van mening dat het verlofbeleid er expliciet op gericht zou moeten zijn dat ouders zoveel mogelijk vrij zijn om het werk en zorg samen te verdelen?

Antwoord 11

Met de verschillende verlofregelingen uit de Wet arbeid en zorg (Wazo) wordt beoogd bij te dragen aan meerdere doelstellingen. Zo hebben de verlofregelingen als doel de balans tussen werk en privéleven te faciliteren, een gelijkwaardige verdeling van zorgverantwoordelijkheden tussen partners mogelijk te maken (bijvoorbeeld als het gaat om het geboorteverlof) en de arbeidsparticipatie, en daarmee de economische zelfstandigheid van werkenden te stimuleren, met name van vrouwen die op dit moment nog minder vaak economisch zelfstandig zijn. Ook werkt dit kabinet aan gendergelijkheid op de arbeidsmarkt, omdat vrouwen nog altijd een ongelijkwaardige positie hebben ten opzichte van mannen. Zo

²³ Rapport Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 | Rapport | Staatscommissie demografische ontwikkelingen 2050 (staatscommissie2050.nl)

²⁴ College voor de Rechten van de Mens, Zwanger en werk: dat baart zorgen, november 2020.

bestaat er nog steeds een loonkloof tussen vrouwen en mannen en staat Nederland in de Global Gender Gap Report wat betreft economische participatie en kansen op plek 77 van de 146 landen. Dit onderstreept het belang van inzicht in keuzes als het gaat om arbeidsmarktaandeel.²⁵ Het kabinetsbeleid gericht op het verbeteren van de gendergelijkheid op de arbeidsmarkt draagt bij aan de arbeidsmarktpositie van vrouwen en faciliteert het gelijkwaardiger verdelen van zorgverantwoordelijkheden tussen mannen en vrouwen.

In het onderzoeksrapport wordt geconstateerd dat er discussie bestaat over de ambivalentie in gezinsbeleid, omdat enerzijds verlofopname wordt gestimuleerd en anderzijds arbeidsparticipatie wordt aangemoedigd. In beleid wordt een onderscheid gemaakt tussen effecten op de korte en op de lange termijn. Het opnemen van verlof rond de geboorte van en zorg voor jonge kinderen wordt gestimuleerd. Zo is het verlof voor partners (waaronder vaders) de afgelopen jaren verschillende keren uitgebreid, met het (aanvullend) geboorteverlof en het betaald ouderschapsverlof. Met de opname van verlof neemt de arbeidsparticipatie op korte termijn (tijdelijk) af. De verwachting is echter dat ouders hun arbeidsdeelname en arbeidsduur na de komst van een kind hierdoor op de langere termijn niet hoeven aan te passen en dus juist op peil houden. Als men geen of minder recht zou hebben op verlof, zouden ouders mogelijk minder uren gaan werken of geheel stoppen. Omdat men recht heeft op verlof, dat naar eigen inzicht kan worden ingezet, is het aanpassen van de arbeidsduur of -deelname in veel situaties niet nodig. Zodoende blijft de bestaande arbeidsrelatie op de langere termijn behouden.

Voorts is een nadrukkelijke doelstelling van de verlofregelingen om een gelijkwaardige verdeling van zorgverantwoordelijkheden tussen partners *mogelijk* te maken. Buiten het verbod te werken in de laatste weken van de zwangerschap en kort na geboorte, is verlofopname niet verplicht. Daarmee is het huidige verlofbeleid er expliciet op gericht ouders zo veel mogelijk vrij te laten in de inrichting van werk en privéleven en in de verdeling van zorgverantwoordelijkheden onderling. De afweging die werkenden en gezinnen zelf maken staat dus centraal. Het kabinet vindt het daarbij wel van belang dat men hier een bewuste en weloverwogen keuze in maakt. Daarvoor is het belangrijk dat mensen goed op de hoogte zijn van de bestaande verlofregelingen.

Op dit moment werk ik aan de vereenvoudiging van het verlofstelsel. Er zijn verschillende administratieve mogelijkheden in kaart gebracht om het bestaande verlofstel te vereenvoudigen. Deze aanpassingen vergen een wetswijziging. Ik heb uw Kamer hierover bij brief van 12 juli 2023 over geïnformeerd.²⁶ Onlangs heb ik een brief naar uw Kamer verstuurd waarin ik inga op vereenvoudigingsmogelijkheden die een stelselwijziging of grotere financiële gevolgen met zich meebrengen.²⁷ Het is aan een nieuw kabinet hier keuzes in te maken.

Vragen en opmerkingen van de leden van de BBB-fractie

Vraag 12

De leden van de BBB-fractie lezen dat het rapport het gezinsbeleid in België, Litouwen, Zweden, Noorwegen, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Finland analyseert door middel van literatuuronderzoek en interviews met beleidsmakers en experts. Zou de Minister ook het gemiddelde

²⁵ Zie: WEF_GGGR_2023.pdf (weforum.org)

²⁶ Kamerstukken II, 2022/23, 32 855, nr. 38.

²⁷ Kamerstukken II, 2023/24, 32 855, nr. 39.

inkomen van de burger in combinatie met de hoogte van het uurloon (bij de kinderopvang) in de genoemde landen kunnen meenemen in het onderzoek? Kan de Minister in het onderzoek naar gezinsbeleid in de genoemde landen ook het gemiddelde aantal gewerkte uren per gezin meenemen in het onderzoek?

Antwoord 12

Het onderzoek naar het gezinsbeleid in België, Litouwen, Zweden, Noorwegen, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en Finland is afgerond en op 23 januari 2024 naar de Kamer verzonden. Het onderzoek dat nog uitgevoerd gaat worden richt zich op de situatie van gezinnen in Nederland. In de scope van dit onderzoek wordt gekeken naar Nederland en dus niet naar de situatie in andere landen.

Vraag 13

De leden van de BBB-fractie lezen dat naast bovenstaande onderwerpen hierin ook aandacht zal zijn voor onderwerpen als wonen, kansengelijkheid, tijdsbesteding van gezinnen en sociale normen. Zou de Minister ook het gemiddelde inkomen van de burger in combinatie met de hoogte van het uurloon (bij de kinderopvang) kunnen meenemen in het onderzoek?

Antwoord 13

Het klopt inderdaad dat het integrale onderzoek naar de situatie van gezinnen in Nederland breder kijkt dan de arbeidsmarkt. Het gaat over alle aspecten die gezinnen in Nederland aangaan. In dit onderzoek zal ook aandacht zijn voor de inkomenspositie van gezinnen en of het inkomen van gezinnen toereikend is voor de kosten van levensonderhoud. Dit is een belangrijke vraag, omdat het ook raakt aan andere onderwerpen waar we in het bijzonder aandacht voor hebben zoals (kansen)gelijkheid en bestaanszekerheid.

Vraag 14

De leden van de BBB-fractie lezen dat de samenleving snel verandert en complex is. Dit zorgt voor uitdagingen voor gezinnen. Zou de Minister ook een historische duiding van de problematiek kunnen geven? Waarom is het juist nu voor gezinnen zo moeilijk omdat de samenleving verandert, en hoe werden die uitdagingen in het verleden opgelost?

Daarnaast zijn de ontwikkeling van het besteedbare inkomen en de kosten die verbonden zijn aan het opgroeien van een kind van grote invloed op de positie van gezinnen.

Kan de Minister een overzicht geven van de ontwikkeling van het besteedbare inkomen per gezin en de kosten van het opgroeien van een kind in laatste twintig jaar (sinds 2004)?

Antwoord 14

De uitdagingen waar gezinnen nu tegenaan lopen zijn anders dan vroeger. Het tijdsframe van het integrale onderzoek naar de situatie van gezinnen in Nederland omvat 2008, het jaar waarin de laatste nota gezinsbeleid («De kracht van het gezin») is geschreven, tot nu. Daarmee zal dus ook aandacht uitgaan naar de ontwikkelingen in de afgelopen periode. Onderdeel van het onderzoek is de inkomenspositie van gezinnen en in hoeverre het inkomen van gezinnen toereikend is voor de kosten van levensonderhoud.

Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het rapport «Gezinsbeleid in omringende landen» naar aanleiding van de aangenomen motie van de leden Palland (CDA) en Ceder

(ChristenUnie) bij de vaststelling van de begroting van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid op 2 december 2021.²⁸ In de motie heeft de Kamer een verzoek gedaan om een inventarisatie te maken van het huidige gezinsbeleid in ons omringende landen, inclusief beleidsinstrumenten die daar worden ingezet en hun effectiviteit.

De leden van de CDA-fractie constateren dat het gezinsbeleid in Nederland en in de landen om ons heen de afgelopen jaren is aangepast, verdiept en verbreed. Het is steeds belangrijker geworden om beter te begrijpen hoe beleid kan inspelen op nieuwe gezinsstructuren en normen als gevolg van sociale, culturele en economische veranderingen. Het rapport benadrukt dan ook het blijvende belang van gezinsbeleid, deze leden onderschrijven dit.

Vraag 15

De leden van de CDA-fractie constateren dat voorheen het kostwinnersmodel de basis vormde voor de beleidsinstrumenten. Inmiddels zijn alle landen verschoven naar het tweeverdienersmodel. Noorwegen, Zweden en Finland zijn opgeschoven naar het tweeverdieners-tweeverzorgersmodel (gelijke verdeling van werk en zorgtaken binnen het gezin). In deze landen gaat zowel aandacht naar arbeidsparticipatie van vrouwen als participatie van mannen in zorg. Het zou een logische stap zijn voor Nederland om hier ook naartoe te verschuiven. Kunnen de voor- en nadelen hiervan in kaart gebracht worden? Welke concrete stappen kan Nederland hierin zetten?

Antwoord 15

Een gelijkere verdeling van werk en zorgtaken binnen het gezin, betekent voor Nederland dat mannen meer gaan zorgen en vrouwen meer (uren) gaan werken. Deze verdeling kan een aantal positieve effecten hebben. Wanneer vaders meer betrokken zijn bij de opvoeding en zorg voor kinderen, zorgt dit voor een betere band met hun eigen kinderen. Als vrouwen (meer uren) gaan werken, bouwen ze (meer) pensioen op en zijn ze vaker economisch zelfstandig. Een gelijkere verdeling van werk en zorgtaken kan ook leiden tot een hogere arbeidsparticipatie, waarmee het een bijdrage kan leveren aan het verminderen van de arbeidsmarktcrisps. Hierbij wil ik dat het een persoonlijke keuze is hoe mensen werk en zorgtaken inrichten.

In de afgelopen kabinetsperiode heb ik verschillende stappen gezet die bijdragen aan gelijkere verdeling tussen werk en zorg. Zoals ik ook op vraag 3 heb geantwoord, is het uitkeringspercentage van het betaald ouderschapsverlof verhoogd bij inwerkingtreding in 2022. Ook is op 15 september 2023 een voortgangsbrief Stand van zaken herziening financieringsstelsel kinderopvang met uw Kamer gedeeld (Kamerstuk 31 322, nr. 512). De brief bevat overwegingen en inzichten die door een volgend kabinet kunnen worden gebruikt in de besluitvorming over herziening van het financieringsstelsel. Het is aan een nieuw kabinet om hier verdere stappen in te zetten. Ook werkgevers hebben een verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat werkenden werk en zorg goed kunnen verdelen door bijvoorbeeld te komen met aanvullende afspraken wat betreft verlofregelingen.

Daarnaast loopt momenteel het burgerparticipatietraject SamenSprak, een onderzoek naar gelijkwaardige kansen voor vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt. De resultaten van de eerste fase van het onderzoek zijn recent naar Uw Kamer gestuurd. Hieruit komt onder andere naar voren dat het nog niet altijd vanzelfsprekend is dat mannen verlof opnemen in

²⁸ Kamerstuk 35 925-XV, nr. 59.

verband met de zorg voor jonge kinderen, en dat zij dit vaker als optioneel zien dan dat vrouwen dat doen. Tegelijkertijd vond een aanzienlijke groep in het onderzoek dat de verdeling van zorgverantwoordelijkheden tussen partners in beginsel gelijk zou moeten zijn. Deze uitkomsten bevestigen voor mij dat het belangrijk is om in het beleid ook aandacht te besteden aan de participatie van mannen in de zorg voor kinderen en naasten. In de tweede en derde fase van het onderzoek gaan we dieper in op de bevindingen en worden concrete oplossingen geformuleerd voor mensen zelf, werkgevers en de overheid.

Vraag 16

De leden van de CDA-fractie constateren dat in 2010 het Verenigd Koninkrijk het nationale welzijnssysteem heeft hervormd door zes sociale uitkeringen en belastingkredieten (waaronder werkloosheid, huisvesting, kinderopvang, inkomenssteun voor gezinnen en invaliditeitsuitkeringen) te vervangen door een enkel, inkomensafhankelijk programma: Universal Credit (UC). Het doel van UC is gezinnen met lage inkomens ondersteunen en (kind)armoede terugdringen. UC als overkoepelend programma dient er ook toe om het uitkeringssysteem te versimpelen en fouten en fraude te verminderen. Verder is het onderliggende doel om arbeidsparticipatie te stimuleren door het financieel aantrekkelijker te maken om te werken, ook in het geval van lagere lonen.

Hoewel er kritiek en uitdagingen zijn geweest, heeft het systeem volgens het onderzoek veel gezinnen geholpen. UC heeft laten zien dat gerichte financiële ondersteuning effectief kan zijn in het stimuleren van arbeidsparticipatie onder ouders met lage inkomens en in het verminderen van kinderarmoede. Deze leden zijn benieuwd of deze hervorming in het Verenigd Koninkrijk ook een voorbeeld kan zijn om in Nederland het uitkeringssysteem te versimpelen, fouten en fraude te verminderen en arbeidsparticipatie te verhogen. Welke lessen kan Nederland hieruit leren?

Antwoord 16

Het voorbeeld van Universal Credit (UC) in het Verenigd Koninkrijk bevat interessante elementen, zoals door de leden van de CDA-fractie ook zijn benoemd. Het vertalen van dit systeem naar de Nederlandse situatie is een uitdaging. Door de samenloop van toeslagen (zoals huur en zorg), fiscaliteit (zoals arbeidskorting), en (gerichte) inkomensondersteuning (zoals bijstand) worden veel huishoudens op verschillende manieren geholpen. Dit maakt het Nederlands systeem erg gericht maar ook des te complexer. Het stelsel kent ook andere fundamentele problemen- zoals problematische terugvorderingen – waar oplossingen voor gezocht moeten worden.

Het kabinet heeft daarom recent meerdere en vergaande alternatieven voor het Nederlandse toeslagenstelsel, voor kindregelingen en het belastingstelsel uitgewerkt.²⁹ Alle in kaart gebrachte opties kennen, naast voordelen, ook (forse) nadelen en vergen nu een politieke keuze. Daarnaast zijn er meerdere suggesties gemaakt om het stelsel van sociale zekerheid te vereenvoudigen³⁰, ligt er een advies van de Commissie Sociaal Minimum en de Onafhankelijke Commissie Toekomst Arbeidsongeschiktheidsstelsel (OCTAS) en komt het kabinet met voorstellen om de Participatiewet aan te passen³¹. Het is aan een nieuw kabinet om hier keuzes in te maken. Dat laat onverlet dat we van andere landen kunnen leren. Vanuit het programma Vereenvoudiging Inkomensondersteuning

²⁹ Kamerstukken II, 31 066, nr. 1340, Kamerstukken II, 36 410, XV, nr. 65, Kamerstukken II, 32 140, nr. 71

³⁰ IBO (2023) Vereenvoudiging Sociale Zekerheid

³¹ Kamerstukken II, 34 352, nr. 306

voor Mensen (VIM) wordt vanuit dat perspectief onder meer ook naar het UC-systeem gekeken.

Vraag 17

De leden van de CDA-fractie constateren dat oorspronkelijk kinderopvang vooral een instrument is om de arbeidsmarktparticipatie te stimuleren, maar het is steeds vaker ook een investering in zo vroeg en goed mogelijke educatie en ontwikkeling van kinderen. Daarmee is het inmiddels ook een welzijnsinstrument geworden en kan het wat het deze leden betreft worden gezien als cruciaal voor de ontwikkeling van kinderen en het bevorderen van gelijke kansen. Steden zoals Gent hebben een uniform inschrijvingsbeleid voor kinderopvang geïntroduceerd dat ervoor moet zorgen dat een brede dwarsdoorsnede van de bevolking wordt bediend. Daarnaast worden in sommige regio's professionals ingezet om kinderopvangpersoneel te trainen in het werken met kwetsbare gezinnen. De kinderopvang in Zweden staat bekend om haar hoge kwaliteit, met goed opgeleid personeel en een pedagogisch curriculum dat de ontwikkeling en het welzijn van het kind centraal stelt. De kosten zijn inkomensafhankelijk en er is een maximumtarief ingesteld om ervoor te zorgen dat kinderopvang voor iedereen betaalbaar blijft. Vervoer wordt geboden aan ouders in financieel kwetsbare situaties.

Deze combinatie van universele toegang tot kinderopvang, gecombineerd met een hoge pedagogische kwaliteit en goed opgeleid personeel, heeft laten zien dat kinderopvang niet alleen gunstig is voor de arbeidsparticipatie van ouders, maar ook cruciaal voor de ontwikkeling van kinderen. Welke lessen kan Nederland zowel vanuit het Belgische als Zweedse voorbeeld halen en zijn er ook zaken die Nederland kan overnemen?

Antwoord 17

De vormgeving van kinderopvangstelsels in landen vloeit voort uit gekozen doelen van beleid en politieke keuzes. De doelen van het Zweedse en Belgische kinderopvangbeleid verschillen (voor een deel) van het Nederlandse beleid en deze leiden tot verschillende stelsels. Een kinderopvangstelsel moet dan ook in de nationale context worden gezien, vanuit de fundamentele keuzes die daaraan ten grondslag liggen.

In Nederland heeft het kinderopvangbeleid tot doel de arbeidsparticipatie te bevorderen en de ontwikkeling van het kind te stimuleren. Het aanbod van kinderopvang vindt plaats in een private markt met een financiële tegemoetkoming voor de kosten van kinderopvang aan werkende ouders. Voor kinderen die baat hebben bij extra ondersteuning in hun ontwikkeling is er vanaf 2,5 jaar voorschoolse educatie die via de kinderopvang wordt aangeboden.

Daarnaast ontvangen gemeenten middelen om een aanbod voor kinderopvang te doen zonder dat sprake is van aanspraak op kinderopvangtoeslag en/of voorschoolse educatie. Het Nederlandse kinderopvangstelsel kent zo voor ieder kind een aanbod voor een voorschoolse voorziening. Daarbij is de kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang goed, ook in vergelijking met andere landen, waaronder België.³² Tegelijkertijd blijf ik inzetten op verbetering van de kwaliteit van de kinderopvang.³³ Daarvoor putten we uit kennis van de praktijk in de kinderopvangsector en onderzoek, ook over buitenlandse kinderopvangstelsels.

³² Kwaliteit van de Nederlandse Kinderopvang. De kinderdagopvang, peuteropvang, buitenschoolse opvang en gastouderopvang in beeld. Gecombineerde metingen 2017–2023. Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang 2024, p. 136. Zie: Kamerbrief bij Landelijke Kwaliteitsmonitor Kinderopvang 2023 | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl

³³ Zie Kamerbrief van 20 maart 2024: Kamerstukken II 2023/2024, 31 322, nr. 525

Het huidige demissionaire kabinet heeft afgesproken om het financieringsstelsel voor de kinderopvang fundamenteel te herzien. We bereiden dit voor, maar de uitwerking hiervan is aan het volgende kabinet. Hierin zijn keuzes te maken over inkomens(on)afhankelijkheid en de arbeidseis. Waarbij ook de motie Palland wordt betrokken om kinderopvang voor alle peuters van 2 tot 4 jaar voor twee dagen in de week toegankelijk te maken met een algemeen toegangsrecht (Kamerstuk 31 322, nr. 499). In mijn brieven van september 2023³⁴ en april jl.³⁵ ben ik uitgebreid ingegaan op de overwegingen bij deze keuzes.

Vraag 18

De leden van de CDA-fractie lezen dat uit het rapport blijkt dat in alle landen de verlofregelingen zijn verschoven van een genderstereotype focus op werkende moeders, naar een meer inclusievere focus op werkende ouders. In Finland, Noorwegen en Zweden is de keuze gemaakt ook meer te focussen op werkende vaders en hun zorgverantwoordelijkheden thuis. Door ouderschapsverlof niet overdraagbaar te maken (vaderquota's) wordt gestreefd naar gendergelijkheid, zowel op de werkvloer als thuis. Hoe kijkt de Minister aan tegen deze situatie? Is het te overwegen om net als in Finland, Noorwegen en Zweden ook meer te focussen op werkende vaders en hun zorgverantwoordelijkheden thuis? Welke stappen zouden hier in Nederland aan bij kunnen dragen?

Antwoord 18

In Nederland zijn de wettelijke verlofregelingen, waaronder het (aanvullend) geboorteverlof voor partners en het (betaald) ouderschapsverlof, niet overdraagbaar tussen ouders. Ouders hebben een individueel recht op een bepaald aantal weken verlof. Voor moeders bedraagt dit ten minste zestien weken zwangerschaps- en bevallingsverlof en 26 weken ouderschapsverlof (waarvan negen betaald). Voor partners bedraagt dit zes weken (aanvullend) geboorteverlof en 26 weken ouderschapsverlof (waarvan negen betaald). Dit biedt ouders de mogelijkheid hun individuele verlof al dan niet en naar eigen inzicht op te nemen. Afgelopen jaren is het verlof voor vaders meermaals uitgebreid. In 2019 kregen partners recht op één week volledig betaald geboorteverlof. In juli 2020 kregen partners daarnaast recht op 5 weken aanvullend geboorteverlof met een uitkering van 70 procent van het maximum dagloon. In 2022 kregen ouders recht op negen weken betaald ouderschapsverlof met een uitkering van 70 procent van het maximum dagloon bij opname binnen het eerste jaar na de geboorte. Deze stappen laten zien dat er de afgelopen jaren ook in Nederland veel aandacht is geweest voor de zorgverantwoordelijkheden van vaders rond de geboorte en in de periode daarna. Zie hiervoor ook het antwoord op vraag 15. Daarbij komt dat verlofrechten kunnen worden aangevuld in cao's. Uit cao-onderzoek van SZW blijkt bijvoorbeeld dat er een aanvulling werd geboden op het wettelijke uitkeringspercentage van het aanvullend geboorteverlof in 29 van de 108 geanalyseerde cao's (achttien procent van de werknemers). De verwachting is dat de uitbreiding van verlofregelingen de gendergelijkheid bevordert doordat ouders de mogelijkheid krijgen om arbeid en zorg beter te verdelen.

Vraag 19

Deelt de Minister de suggestie in het rapport dat in navolging van onze buurlanden kinderopvang gelijk na afloop van het ouderschapsverlof wettelijk dient te worden geborgd?

Antwoord 19

³⁴ Kamerstukken II 2022/23, 31 322, nr. 512

³⁵ Kamerstukken II 2023/24, 31 322, nr. 530

Het Nederlandse kinderopvangstelsel kent nu een vraag-gestuurd systeem voor kinderopvang gericht op mensen die werken. Eén van de doelen van het stelsel is daarmee het vergroten van de arbeidsparticipatie door het combineren van arbeid en zorg makkelijker te maken. Daarnaast kent het huidige Nederlandse stelsel een gericht aanbod van voorschoolse educatie voor kinderen met een risico op een onderwijsachterstand. Dat raakt aan het doel om bij te dragen aan de ontwikkeling van jonge kinderen. Een wettelijk recht op kinderopvang garandeert aan ouders een plek op de kinderopvang. De overheid is dan verantwoordelijkheid voor voldoende opvangplekken. Dit past meer bij het uitgangspunt van kinderopvang als publieke voorziening. Een wettelijk recht op kinderopvang moet dus samengaan met fundamentele keuzes over het stelsel van kinderopvang in Nederland.

Vraag 20

De leden van de CDA-fractie lezen dat het rapport aangeeft dat effectiviteit van gezinsbeleid niet los gezien kan worden van de context waarin dit wordt geïmplementeerd. Het meten van uitkomsten van gezinsbeleid wordt gehinderd door de beschikbaarheid van goede, vergelijkbare data. Is de Minister bereid om samen met een aantal landen en/of in Europese samenwerking een dergelijke dataset op te bouwen zodat in de toekomst in Nederland en in de andere deelnemende landen het gezinsbeleid verbeterd kan worden, maar ook dat landen van elkaar kunnen leren?

Antwoord 20

Het rapport maakt voor de vergelijking van het gezinsbeleid in ons omringende landen veelvuldig gebruik van de bestaande database van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), de OECD Family Database. In deze database is informatie tussen OESO-landen te vergelijken op het gebied van gezinssamenstelling, arbeidsmarktpositie van gezinnen, publieke voorzieningen voor gezinnen en kinderen en een aantal uitkomstmaten van kinderen, zoals gezondheid, armoede, onderwijs/geletterdheid en maatschappelijke participatie. De database biedt veel handvatten om gezinsbeleid op basis van outputvariabelen onderling te vergelijken. Om de effectiviteit van gezinsbeleid te kunnen beoordelen is echter ook data nodig over de uitkomsten van beleid.

Het vergelijken van de effectiviteit van gezinsbeleid is echter, zo stelt het rapport, *«bijzonder lastig vanwege de uiteenlopende doelstellingen en beleidscontexten. Gezinsbeleid is immers vooral een paraplu term voor diverse beleidsmaatregelen verspreid over verschillende thema's met diverse doelstellingen en (soms) gericht op verschillende groepen. Daarnaast hebben de verschillende landen verschillende politieke-, historische-, sociale- en demografische contexten. Ook rijst vaak de vraag voor wie is het beleid eigenlijk effectief, en voor wie niet?»*

Gegeven de uiteenlopende doelstellingen van het gezinsbeleid tussen landen, kunnen er dan ook geen eenduidige uitspraken gedaan worden over de effectiviteit van het gezinsbeleid en de bijbehorende maatregelen.

Ik zie het voorliggende onderzoek als een eerste stap om het gezinsbeleid tussen een aantal landen te vergelijken en daarbij waar mogelijk ook uitspraken te doen over effectiviteit. Gegeven het bestaan van de OECD Family Database en de uiteenlopende contexten van verschillende landen, en de doelstellingen van gezinsbeleid, zie ik op dit moment geen reden om de vorming van een extra database te onderzoeken. Wel ga ik in gesprek met de OESO over deze dataset en de bruikbaarheid hiervan.

Vraag 21

Kan inzicht gegeven worden in hoe vaak gezinsbeleid op de agenda staat in overleggen met onze buurlanden of in Brussel? Vindt er al uitwisseling plaats tussen de landen van goede oplossingen en ideeën? Hoe zou dit verder bevorderd kunnen worden?

Antwoord 21

In Brussel worden deelgebieden die raken aan gezinsbeleid regelmatig besproken. Dit zijn onderwerpen zoals arbeidsparticipatie, kinderopvang, werk-privébalans inclusief verlofregelingen en verdeling van zorgtaken. Zo publiceerde de Europese Commissie in september 2022 de Europese Zorgstrategie, inclusief Raadsaanbevelingen over onderwijs en opvang voor jonge kinderen en langdurige zorg.³⁶ Ook op de Raden Werkgelegenheid en Sociaal Beleid vinden gedachtewisselingen plaats over de genoemde thema's.³⁷ Het inkomend Hongaars EU-Voorzitterschap, dat vanaf 1 juli aanvangt, heeft aangegeven van gezinsbeleid in het licht van demografische ontwikkelingen een prioriteit te willen maken. Ik vind het van groot belang dat we met elkaar over deze thema's blijven spreken, zodat we goede praktijken uit blijven wisselen en zo van elkaar blijven leren.

Vraag 22

Tot slot lezen de leden van de CDA-fractie in het rapport dat in onze omringende landen de maatregelen zich voornamelijk lijken te richten op jonge kinderen tot de basisschoolleeftijd, met uitloop naar twaalf jaar. Alhoewel er in alle landen uiteraard ook jeugdbeleid wordt gevoerd, lijkt dit meer een apart beleidsspoor te zijn dan integraal onderdeel van «gezinsbeleid». Gaat dit ook voor Nederland op? De onderzoekers geven aan dat voor het krijgen van inzicht in de aanpakken en relatie tussen gezins- en jeugdbeleid meer onderzoek nodig is. Is de Minister bereid dit onderzoek te laten uitvoeren?

Antwoord 22

Jongeren zijn onderdeel van het gezin en behoren daarom ook tot gezinsbeleid. Jongeren lopen echter ook tegen uitdagingen aan die zich niet altijd binnen het gezin afspelen. Bovendien hebben jongeren eigen rechten vanuit het kinderrechtenverdrag en geldt de Jeugdwet. Daarom is het ook nodig dat er jeugdbeleid gevoerd wordt. Het jeugdbeleid valt onder de verantwoordelijkheid van de Staatssecretaris van VWS. Maar ik heb hier goed contact over met mijn collega. In het integrale onderzoek naar de situatie van gezinnen is ook nadrukkelijk aandacht voor jongeren als deel van het gezin. De resultaten van dit onderzoek worden verwacht in december. Het is aan een volgend kabinet om eventueel met een nieuw onderzoek aan de slag te gaan en eventuele relaties met andere beleidsterreinen daarbij mee te nemen.

Vraag 23

Het bestaan van intergenerationele gezinsverbanden lijkt afwezig te zijn binnen gezinsbeleid, deze leden zien hierin een probleem. Immers de vergrijzing neemt toe en het groeiende aantal ouderen dat zorg behoeft, is (en wordt) groter dan het aantal jonge kinderen. Ouders zullen steeds meer werk en zorg voor jonge kinderen moeten gaan combineren met (mantel)zorg voor hun ouders. Kan de Minister uitzoeken welke uitdagingen hierin specifiek zijn en welke oplossingsrichtingen hiervoor aangedragen kunnen worden? In Duitsland wordt gesproken over het idee om zorggerelateerd verlof (Pflegegeld) ook mogelijk te maken voor

³⁶ Kamerstukken II, 2022/23, 22 112, nr. 3526, en Kamerstukken II, 2022/23, 22 112, nr. 3527.

³⁷ Kamerstukken II, 2022/23, 21 501-31, nr. 680, en Kamerstukken II, 2023/24, 21 501-31, nr. 721.

gezinsleden die zorgen voor oudere generaties. Zou een dergelijke regeling ook iets voor Nederland kunnen zijn?

Antwoord 23

Een groot deel van de werkende mantelzorgers kan werk en mantelzorg voldoende tot goed combineren, zo blijkt uit onderzoek van het SCP en van stichting Werk & Mantelzorg³⁸. Hiernaast blijkt echter ook dat mantelzorgers zich vaker ziekmelden werknemers zonder mantelzorgverantwoordelijkheden. Universele uitdagingen voor mantelzorgers zijn het voorkomen van overbelasting, verzuim en het bespreken van de zorgverantwoordelijkheden op het werk. Dit zal des te meer gelden voor mantelzorgers die dit combineren met de zorg voor jonge kinderen. Uit onderzoek van SCP uit 2019 bleek dat tweeëntwintig procent van de werkende mantelzorgers een thuiswonend kind van jonger dan twaalf jaar had.³⁹ Zoals de Staatscommissie demografie beschrijft, piekt de vergrijzing in de komende 10 tot 15 jaar en resulteert in een blijvend «ouder» samenleving naar 2050. Het effect van vergrijzing op de Nederlandse demografie is zowel een grotere vraag naar formele zorg als naar informele zorg.⁴⁰ Bij krapte op de arbeidsmarkt en een vergrijzende beroepsbevolking is het ook belangrijk dat werkenden waar mogelijk meer uren werken. Er ligt dus een uitdaging om te zorgen dat de inzet op mantelzorg niet ten koste gaat van de mogelijkheid voor werkenden om meer uren te werken. Met de uitvoering van het onderzoek naar de situatie van gezinnen in Nederland worden ervaren knelpunten van gezinnen in kaart gebracht, daarin kunnen ook intergenerationele gezinsverbanden aan de orde komen. Daarnaast hebben de Staatssecretaris van VWS, de Staatssecretaris van Fiscaliteit en Belastingdienst, de Minister van OCW en ik de SER om advies gevraagd over de combinatie van werk en mantelzorg. Deze adviesaanvraag betreft de combinatie van mantelzorg en werk in den brede, ongeacht de relatie van de mantelzorger met de ontvanger. Een volgend kabinet kan met de uitkomsten hiervan aan de slag gaan.

Er zijn verscheidene instrumenten die (werkende) mantelzorgers ondersteuning kunnen bieden. Zo kunnen mensen terecht bij gemeenten voor bijvoorbeeld vervangende zorg en huishoudelijke hulp. De combinatie van werk en (mantel)zorgverantwoordelijkheden wordt mede gefaciliteerd door twee zorgverlofregelingen. Het kortdurend zorgverlof bedraagt in een periode van een jaar twee weken en wordt gedeeltelijk doorbetaald door de werkgever. Dit verlof kan worden ingezet voor noodzakelijke verzorging in verband met ziekte van een naaste. Het langdurend zorgverlof bedraagt zes weken en is wettelijk onbetaald. Dit kan worden ingezet voor de verzorging van een naaste die levensbedreigend ziek is of de noodzakelijke verzorging van een naaste die ziek of hulpbehoevend is. Een naaste kan een familielid zijn, maar ook iemand met wie de werknemer anderszins een sociale relatie heeft. Wettelijk zorg-gerelateerd verlof voor gezinsleden die zorgen voor oudere generaties kennen we dus ook in Nederland. Naast deze wettelijke basis worden in cao's vaak aanvullingen geboden om werknemers met mantelzorgverantwoordelijkheden te ondersteunen. Zo blijkt uit cao-onderzoek van SZW dat 39 van de 108 van de steekproefcao's een bepaling bevatte over mantelzorg (25 procent van de werknemers).⁴¹

³⁸ SCP – werk en mantelzorg (2019)

³⁹ Zie: Feiten & Cijfers | Werk-Mantelzorg (werkenmantelzorg.nl) en Werk en mantelzorg, SCP 2019.

⁴⁰ Rapport Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050 | Rapport | Staatscommissie demografische ontwikkelingen 2050 (staatscommissie2050.nl)

⁴¹ Zie: Arbeid en Zorg 2023. Een onderzoek naar cao-bepalingen omtrent het combineren van werken en zorgen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de SGP-fractie

De leden van de SGP-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het onderzoeksrapport. Deze leden vinden het positief dat er een inventarisatie is gemaakt van gezinsbeleid in ons omringende landen. Wat deze leden betreft onderstreept het dat investeren in goed gezinsbeleid van groot belang is. Het inzicht in het gezinsbeleid in andere landen kan helpen het Nederlandse beleid verder vorm te geven. Deze leden hebben nog een aantal vragen en opmerkingen naar aanleiding van het rapport.

Vraag 24

De leden van de SGP-fractie constateren dat het onderzoeksrapport in september 2023 is opgeleverd. Eind oktober 2023 is het rapport met de aanbiedingsbrief ter ondertekening aan de Minister voorgelegd, blijkt uit de beslisnota. Uiteindelijk is het rapport pas eind januari 2024 aan de Kamer aangeboden. Wat is de reden hiervan? Waarom heeft dit zo lang geduurd?

Antwoord 24

Het beleid voor gezinnen bestaat uit een veelheid van onderwerpen, die bij verschillende directies, zowel binnen het Ministerie van SZW als daarbuiten, belegd zijn. In eerste instantie was de aanbiedingsbrief beleidsarm. Ik vond het wenselijk om in de brief een overzicht van het beleid voor gezinnen op te nemen. Het vergde enige tijd en coördinatie om een overzicht hiervan te kunnen presenteren.

Vraag 25

De leden van de SGP-fractie vragen het kabinet in te gaan op het huidige gezinsbeleid. Vindt het kabinet dat momenteel voldoende duidelijkheid bestaat over de doelen van gezinsbeleid? Wat zijn volgens de Minister de belangrijkste doelen?

Vraag 26

De leden van de SGP-fractie zien dat ons omringende landen stevig inzetten op een eigen koers ten aanzien van gezinsbeleid met ruimte en waardering voor gezinnen. Vindt het kabinet dat gezinsbeleid in Nederland voldoende op de kaart staat als eigenstandig beleidsterrein als we dat vergelijken met wat in het buitenland gebeurt? Waar is verbetering nodig? Vindt het kabinet dat Nederland, zoals eerder gesteld werd, kan volstaan met een impliciet gezinsbeleid?

Vraag 27

De leden van de SGP-fractie vragen ook aandacht voor de Nederlandse omstandigheden. Wat is volgens het kabinet de specifiek Nederlandse context waarmee het gezinsbeleid rekening moet houden om succesvol te zijn?

Hoe weegt het kabinet bijvoorbeeld de onderzoeken die laten zien dat veel Nederlandse gezinnen hechten aan een anderhalfverdienersmodel om de verschillende taken goed te kunnen combineren?

Antwoord 25, 26 en 27

Het Nederlandse stelsel kent meerdere regelingen die gezinnen ondersteunen. Zo is er het beleid rondom kinderopvang met als doelen de ontwikkeling van het kind en arbeidsparticipatie. Daarnaast zijn er regelingen zoals de kinderbijslag en het kindgebonden budget die ouders tegemoetkomen in de kosten van kinderen. Het hebben van kinderen kost ouders veel geld. Het doel van deze twee regelingen is om het bestedingsverschil tussen huishoudens met en zonder kinderen te verkleinen. Vooral voor ouders met een laag inkomen is deze tegemoetkoming (relatief) aanzienlijk. Hiermee dragen deze regelingen bij aan de ontplooiings-

kansen van alle kinderen. Ook relevant zijn de verlofregelingen met als doel om het voor ouders mogelijk te maken om werk en de zorg voor kinderen te combineren.

Hoewel meerdere beleidsmaatregelen gericht zijn op het ondersteunen van gezinnen, en er vanzelfsprekend ook gekeken wordt naar de onderlinge samenhangen, bestaat er op dit moment geen overkoepelend gezinsbeleid als zodanig. Ik ben het eens met de SGP-fractie dat investeren in goed gezinsbeleid van groot belang is. Het kabinet laat daarom een integraal onderzoek naar de situatie van gezinnen in Nederland uitvoeren. Dit onderzoek zal knelpunten van gezinnen naar boven brengen en laten zien waar verbetering nodig is. Het onderzoek kan worden gezien als belangrijke input voor toekomstig gezinsbeleid waar de moties Palland/Ceder⁴² en Stoffer c.s.⁴³ om hebben gevraagd. Mijn opvolger kan hier verder mee aan de slag.

De SGP-fractie vraagt ook naar het anderhalfverdienersmodel, daarvoor verwijs ik u naar de beantwoording van vraag 10.

Vraag 28

De leden van de SGP-fractie ontvangen graag een reflectie op de bescherming van het gezin. Vindt het kabinet dat naast de bescherming van individuele rechten en vrijheden in het beleid voldoende recht gedaan wordt aan gemeenschappen zoals het gezin? Is er voldoende aandacht voor de effecten van beleid en wetgeving op de belangen van kinderen en (groot)ouders?

Antwoord 28

Het kabinet hecht waarde aan een goede uitgangspositie voor gezinnen. Er is uiteenlopend beleid gericht op het ondersteunen van gezinnen. Het is van belang om in kaart te krijgen hoe dat integraal in de praktijk uitpakt. Vandaar dat het kabinet de knelpunten voor gezinnen laat onderzoeken. In het onderzoek wordt de brede thematiek rond gezinnen onderzocht. Er wordt onder meer gekeken naar de inkomenspositie van verschillende typen gezinnen, het gebruik van voorzieningen die gericht zijn op de brede ontwikkeling van kinderen en jongeren (e.g. kinderopvang, onderwijs, sport, creativiteit, sociale participatie), de woonsituatie en de arbeidsparticipatie en werk/zorg balans van ouders. Hierin is aandacht voor de belangen van alle gezinsleden. Aan de hand hiervan kan een volgend kabinet verder aan de slag met toekomstig gezinsbeleid.

Vraag 29

De leden van de SGP-fractie onderstrepen het punt van ambivalentie in gezinsbeleid, zoals gesignaleerd in de Kamerbrief: inzetten op (maximale) arbeidsparticipatie en steeds meer verwachten van burgers ten aanzien van (informele) zorg. Terecht wordt ook mantelzorg in dit verband genoemd, wat soms een aanzienlijke belasting met zich mee kan brengen en tegelijkertijd van grote waarde voor de maatschappij is. Herkent het kabinet de in het rapport geconstateerde ambivalentie in gezinsbeleid, en hoe reflecteert het kabinet op deze spagaat? In hoeverre gaat dit op voor Nederland en welke koerswijzigingen zijn nodig om belangen van kind en gezin meer centraal te stellen?

Antwoord 29

Ik verwijs u naar de beantwoording van vraag 11 en 23.

Vraag 30

⁴² TK 35 925, XV nr. 59

⁴³ TK 36 200, XV nr. 65

De leden van de SGP-fractie zien dit rapport en ook het te verwachten breed en integraal onderzoek naar situatie van gezinnen in Nederland naar aanleiding van de motie Stoffer c.s.⁴⁴ als opmaat naar een hernieuwde nota Gezinsbeleid, waarin beleidsstappen naar een gezinsvriendelijker Nederland worden uiteengezet. Kan de Minister toezeggen dat het onderzoeksrapport ook aan de Kamer zal worden toegestuurd? Welke stakeholders worden betrokken en wordt hierbij ook uitdrukkelijk het gesprek gevoerd met ouder- en gezinsorganisaties?

Antwoord 30

Het onderzoeksrapport van het integrale onderzoek naar de situatie van gezinnen in Nederland zal uiteraard met de Kamer worden gedeeld. Dit onderzoek is in lijn met de moties Palland/Ceder⁴⁵ en Stoffer c.s.⁴⁶. Het onderzoek start in mei en de resultaten worden verwacht in december. In het onderzoek worden gezinnen betrokken door middel van een online peiling en interviews, daarnaast wordt ook gesproken met experts en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties.

Vraag 31

De leden van de SGP-fractie zijn benieuwd welke kansen het kabinet ziet om in Nederland te werken aan een cultuur van gezinsvriendelijke werkgevers. Wat kunnen we leren van de situatie in Duitsland? Wordt hierover contact gezocht met werkgeversorganisaties?

Antwoord 31

De SGP-fractie verwijst naar de situatie in Duitsland. In Duitsland bestaat sinds 2006 het programma «Erfolgsfaktor Familie». Dit project heeft tot doel om bedrijven te overtuigen van de voordelen van gezinsbewust personeelsbeleid. Het biedt bedrijven informatie, netwerkmogelijkheden en stimulansen om dergelijk beleid te implementeren. Het project is een samenwerking tussen de Duitse overheid (Ministerie van Familiezaken en Kamer van Koophandel en Industrie) en kernpartners uit het Duitse bedrijfsleven, vakbonden en andere branche- en vakverenigingen.

De motie Inge van Dijk⁴⁷ heeft gevraagd om te onderzoeken hoe dit faciliterende personeelsbeleid in Nederland vormgegeven kan worden conform het Duitse voorbeeld. In het kader hiervan spreek ik ook werkgevers. Voor de zomer zal ik de uitkomsten hiervan met de Kamer delen.

Vraag 32

De leden van de SGP-fractie constateren dat het bestaan van intergenerationale gezinsverbanden vooralsnog (grotendeels) afwezig is binnen gezinsbeleid en dat het huidige beleid zich voornamelijk richt op jonge kinderen. Hoe beoordeelt het kabinet dit in het licht van de bevindingen van de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen 2050? In hoeverre vindt het kabinet dat er meer aandacht in beleid zou moeten komen voor de intergenerationale gezinsverbanden, mede gelet op de toenemende vergrijzing en informele zorg in ons land?

Antwoord 32

Ik verwijs u naar de beantwoording van vraag 23.

Vraag 33

⁴⁴ Kamerstuk 26 300 XV, nr. 65.

⁴⁵ TK 35 925, XV nr. 59

⁴⁶ TK 36 200, XV nr. 65

⁴⁷ TK 29 544, nr. 1237

De leden van de SGP-fractie constateren dat andere landen beleidsinstrumenten inzetten om het krijgen van kinderen te faciliteren en stimuleren in de strijd tegen bevolkingskrimp. Het rapport noemt onder andere Duitsland, Litouwen en Finland als voorbeelden van landen die op dit punt beleid voer(d)en. Welke mogelijkheden ziet het kabinet voor het voeren van gelijksoortig gezinsbeleid op dit punt?

Antwoord 33

Het krijgen van kinderen is natuurlijk een vrije keuze. De overheid heeft wel een rol om ervoor te zorgen dat mensen die kinderen willen krijgen daartoe ook ondersteund worden. Zoals bijvoorbeeld met toegankelijke en betaalbare kinderopvang, financiële ondersteuning, investeringen in goed onderwijs en goede woningen en veilige wijken. Dit zodat ze niet afzien van hun kinderwens, of deze uitstellen vanwege financiële of praktische redenen. Overigens stelt het recente rapport van de Staatscommissie Demografie vast dat overheidsbeleid dat zich direct richt op het verhogen van het kindertal vaak geen of slechts zeer tijdelijk effect heeft.

Vraag 34

De leden van de SGP-fractie begrijpen dat het ouderschapsverlof in een aantal andere landen naar eigen inzicht verdeeld kan worden tussen de partners. Hoe kijkt kabinet hier tegenaan? Is de Minister bereid bij het gezinsbeleid uit te gaan van keuzevrijheid van ouders en het geboorte- en ouderschapsverlof overdraagbaar te maken? Kan de Minister op een rijtje zetten welke keuzes andere EU-landen hebben gemaakt ten aanzien van de overdraagbaarheid van geboorte- en ouderschapsverlof?

Antwoord 34

In Richtlijn (EU) 2019/1158 betreffende het evenwicht tussen werk en privéleven voor ouders en mantelzorgers is opgenomen dat twee maanden ouderschapsverlof onoverdraagbaar moeten zijn. Ook is hierin opgenomen dat er een individueel recht moet bestaan op vaderschapsverlof (geboorteverlof). Deze minimale vereisten gelden voor alle EU-lidstaten. In de database van Missoc⁴⁸ kan worden vergeleken hoe eventuele overdraagbaarheid («transferability») van verlof in verschillende Europese landen is geregeld. Daaruit volgt dat in sommige landen het verlof een individueel, onoverdraagbaar recht is. In andere landen is een deel van het verlof overdraagbaar. In Nederland hebben ouders een individueel, onoverdraagbaar recht op verlof.

Gezien de genoemde vereiste uit de EU Richtlijn is het niet mogelijk te regelen dat het verlof volledig overdraagbaar is tussen ouders. Dit vind ik ook niet wenselijk, omdat overdraagbaar verlof in mindere mate bijdraagt aan de doelstellingen van dit beleid. Dit betreft onder andere het mogelijk maken van een gelijkwaardige verdeling van zorgverantwoordelijkheden tussen partners en het stimuleren de arbeidsparticipatie van met name vrouwen. De verwachting is dat als het verlof overdraagbaar is, dit met name door vrouwen zal worden opgenomen, omdat die doorgaans meer zorgverantwoordelijkheden op zich nemen dan mannen. Het huidige, onoverdraagbare verlof biedt ouders juist de keuzevrijheid het verlof naar eigen inzicht al dan niet op te nemen en hiermee hebben alle ouders recht op evenveel (betaald) ouderschapsverlof.

Voor een gedeelte van het ouderschapsverlof geldt het voorschrift dat verlof onoverdraagbaar moet zijn niet. In Nederland gaat het daarbij om zeventien weken wettelijk onbetaald ouderschapsverlof. Het kabinet acht overdraagbaarheid van deze verlofaanspraak niet wenselijk.

⁴⁸ Zie: MISSOC – Mutual Information System on Social Protection

Vraag 35

De leden van de SGP-fractie maken uit het rapport op dat in Finland het maatschappelijk middenveld nadrukkelijk betrokken is bij de vormgeving en uitvoering van gezinsbeleid. Hoe staat het kabinet tegenover het plan om in Nederland maatschappelijke organisaties meer te betrekken bij de vormgeving en uitvoering van gezinsbeleid, zoals ouder- en gezinsorganisaties?

Antwoord 35

In het algemeen vindt het kabinet het van belang dat beleid tot stand komt in samenspraak met burgers en het maatschappelijk middenveld. Op korte termijn zal ik persoonlijk in gesprek gaan met een diverse groep mensen over de situatie van gezinnen. Voor dat gesprek zal ik ook de onderzoekers uitnodigen die gaan werken aan het integrale onderzoek naar de situatie van gezinnen in Nederland. Tevens is bij de aanbesteding van het onderzoek nadrukkelijk gevraagd om gezinnen te betrekken bij het onderzoek. Op dit moment werk ik ook aan een Kamerbrief over gezinsvriendelijk personeelsbeleid waar ik ook in gesprek ga met sociale partners. Het is aan het nieuwe kabinet om een vervolg te geven aan de resultaten van het onderzoek en de samenwerking met het maatschappelijk middenveld daarin een plek te geven.